

Amics del Museu de Ciències Naturals de Barcelona **X Trobada de Col·laboradors Francesc Español**

25 de març de 2023

Sala d'Actes, Laboratori de Natura

Programa provisional

09:00 Presentació

Cristòfol Jordà Sanuy, anterior president de l'Associació d'Amics del Museu de Ciències Naturals de Barcelona

09:30 Primera sessió de comunicacions (modera: Berta Caballero)

Guaitacargols: apropant els cargols terrestres als centres de secundària

Greta Boix, Albert Batlles i Albert Orozco

Guaitacargols és un projecte educatiu escolar adreçat a grups d'educació secundària i emmarcat en la malacologia. Impulsat pel Departament d'invertebrats no artròpodes i el Departament d'Educació i Activitats del Museu de Ciències Naturals de Barcelona i amb la inestimable col·laboració de l'Associació Catalana de Malacologia, se centra en l'estudi dels cargols terrestres a espais propers als centres educatius participants.

El projecte promou l'aprenentatge significatiu de l'alumnat, duent a terme un estudi de camp que posa en pràctica la metodologia científica. D'altra banda, també es tracta d'un projecte de ciència ciutadana, ja que les dades obtingudes pels grups escolars són compartides amb la comunitat científica i per tant resulten valuoses, donant informació sobre l'estat dels cargols terrestres a Catalunya i sobre la seva població en la zona treballada.

Les papallones del Montseny: Faunística, fenologia, voltinisme, hibernació i biodiversitat (Hexapoda: Lepidoptera, Papilionoidea)

Albert Masó i Javier Romero

Després de 124 prospeccions (1975-1992) observant o capturant 3.596 exemplars, vam confeccionar un catàleg robust amb la dinàmica poblacional de les 91 espècies que viuen a un sector de l'oest del massís del Montseny, a la zona de parc natural del terme municipal d'Aiguafreda. Amb aquestes dades, i sota la direcció del Dr. Ramon Margalef, s'estableix la composició de la comunitat, la seva diversitat ($H = 5,62$; $d = 11$) i uniformitat ($J = 0,86$), que són prou altes. Així mateix, es detecta una sorprenent correlació entre hibernació i voltinisme i també amb llur parentiu evolutiu, ja que les coincidències estan molt lluny del que seria esperable pel simple atzar. Probablement aquesta relació sigui deguda a que tant el nombre de generacions com la fase d'hibernació són caràcters que es conserven força al llarg de l'evolució de les papallones.

Gales i organismes cecidògens de Ponent de la col·lecció Antoni Ribes

Aitor Martínez Romero i Juli Pujade

A raó de l'estudi de la col·lecció de gales d'Antoni Ribes i Escolà s'han catalogat 134 espècies dels ordres Diptera, Hemiptera, Hymenoptera, Lepidoptera i Trombidiformes (SubClasse Acari). S'han identificat 10 espècies no citades anteriorment per a la península Ibèrica: 4 dípters, 2 himenòpters i 4 àcars; també es citen per primer cop a Catalunya 16 espècies, 13 dípters, 2 hemípters i un himenòpter. Els organismes cecidògens han produït les gales sobre 56 espècies d'hostes vegetals de 23 famílies diferents, sent les Fagaceae, les Asteraceae i les Salicaceae les que tenen una major representació entre les mostres. Amb les fotografies realitzades i el catàleg de taules elaborades es presenta una disposició organitzada del contingut de la col·lecció.

***Speleopidius* un nou gènere de coleòpter cavernícola de Catalunya**

Joan Pallisé i Eduard Vives

Es presenta la descoberta i descripció morfològica d'un nou gènere i espècie de coleòpter cavernícola provinent d'una cavitat de l'Alt Urgell. Es tracta de *Speleopidius joanivivesi* Vives & Comas, 2021, un interessant caràbid pertanyent al grup dels Molopina subterranis de la mediterrània occidental.

Sessions Científiques sobre Invertebrats i Medi Ambient, una col·laboració amb el Museu de més de 20 anys

Xavier Jeremías Torruella

Es fa un balanç global i una visió retrospectiva del que han significat aquestes Sessions, amb la participació de més de 120 ponents exponent sobre temes mediambientals, faunístics, mèdics, de protecció de l'entorn, etc. Totes elles han tingut el recolzament del Museu de Ciències Naturals de Barcelona, la Institució Catalana d'Història Natural, i el mecenatge de l'Ajuntament de Cervelló.

Ginandromorfs (Papallones bisexuals)

Josep Joaquim Pérez De-Gregorio, Ignacio Romañá i Martí Rondós

Els ginandromorfs (del grec *gyne*, femella, i *andros*, mascle) són animals que presenten barrejats tant caràcters masculins com femenins. És un fenomen que es produeix en algunes espècies d'aus, crustacis i sobretot insectes (animals de simetria bilateral), i particularment als lepidòpters o papallones.

La causa del ginandromorfisme és una anomalia mitòtica que es produeix durant el desenvolupament del individu i que afecta els cromosomes sexuals. Com a conseqüència, aquell desenvolupa teixits masculins i femenins i característiques físiques d'ambdós sexes. El ginandromorfisme pot ser bilateral (amb una part del cos mascle i l'altra femella) o en mosaic, amb els caràcters sexuals barrejats i amb predomini d'un o altre sexe, detectant-se en tàxons amb acusat dimorfisme sexual. Pot tenir un origen natural (molt rar, afecta al 0'001 % dels individus) o artificial.

11:00 Sessió de pòsters

El projecte MINVACAT: Mol·luscs Invasors de Catalunya

Joaquín López-Soriano i Sergio Quiñonero-Salgado (ACM)

11:15 Descans – refrigeri

11:45 Segona sessió de comunicacions (modera: Neus Brañas)

***Vilertia galeata*, un nou mol·lusc estigobi endèmic de Catalunya**

Joaquín López-Soriano i Sergio Quiñonero-Salgado

En el marc de les activitats regulars dels membres de l'Associació Catalana de Malacologia (ACM), es va descobrir i descriure una nova espècie de mol·lusc estigobi endèmic de la conca del riu Fluvià, *Vilertia galeata* n.gen. n.sp. Aquesta troballa se suma a nombroses noves espècies i gèneres descrits recentment pels membres de la nostra associació. A més de presentar la nova troballa, es discutiran les característiques dels mol·luscs estigobis, la seva distribució a la península Ibèrica i Europa, i com ha canviat el nostre coneixement del grup els darrers anys, especialment a Catalunya, com a conseqüència de la nostra tasca.

Del Jardí Botànic a l'MCNB, tots els passos d'una col·lecció barcelonina d'abelles

Helena Barril Graells

Aquesta presentació resumeix una col·laboració amb el museu des del 2013 en diferents etapes en el projecte "Les abelles silvestres al Jardí Botànic de Barcelona 2013-2015". Entre el 2016 i el 2018 en moments diferents vaig preparar les mostres resultants que es trobaven en alcohol. En primer terme vaig preparar tots els espècimens, tasca que consisteix en: assecar amb paper absorbent, punxar amb agulles entomològiques, i separar degudament potes, ales i antenes respecte el cos, etiquetar-los amb el codi del punt de mostreig i la data. A posteriori vaig identificar-los fins a morfoespècie. Entre el 2019 i el 2022, el Museu les va enviar a un especialista que les va identificar fins a espècie. Però per a que aquesta col·lecció pogués ser registrada al Museu, calia fer l'últim pas: etiquetar tots els exemplars amb els estàndards dels museus, i ordenar-los taxonòmicament. Va ser molt bonic per a mi poder realitzar aquesta darrera etapa de la col·lecció, ara al 2022, perquè d'alguna manera he tancat el cicle des de les mostres en alcohol fins a la col·lecció definitiva.

Nova espècie del gènere *Vesperella* Dayrem (Coleoptera: Cerambycidae) del Marroc

Sergi Trócoli

El gènere *Vesperella* es va descriure d'Algèria amb l'espècie *Vesperella pallida* Dayrem, 1933. Posteriorment, al Marroc, es descriu *Vesperella maroccana* Sama, 2008, de Tizi n'Test. El 2013, una exploració de la zona propera al Jbel Bou Naceur, al circ d'Atchana per membres de l'Emirates Center for Wildlife Propagation, van donar com a resultat la recol·lecció de quatre exemplars d'un estrany cerambícid que ha resultat ser la nova espècie *Vesperella taouchqueltana* Trocoli, 2023.

L'espeleologia com a àmbit de connexió entre disciplines científiques i col·leccions

Berta Caballero i Vicent Vicedo

L'espeleologia és una disciplina a cavall entre la geologia, l'arqueologia, la paleontologia i la biologia, fet que ha permès que aficionats i professionals amb diferents perfils i especialitats col·laboressin conjuntament. Alguns exemples els trobem a les col·leccions del museu, com a fruit d'una línia de recerca amb més d'un segle d'història.

12.45 Conferència convidada

Mallerengues de bosc i de ciutat

Joan Carles Senar

Cada cop hi ha més gent vivint a les ciutats, i cada cop les ciutats són més grans i nombroses. Algunes espècies d'ocells han sabut adaptar-se a aquest nou medi. Les mallerengues de la ciutat de Barcelona, per exemple, són més petites, tenen personalitats diferents, i inclús difereixen genèticament de les de bosc que viuen a Collserola. Estudis genètics demostren que aquesta diferenciació entre bosc i ciutat pot tenir lloc en tan sols cinquanta anys. Les ciutats esdevenen, per tant, un gran experiment per estudiar l'evolució.

13:30 Cloenda

Joan Carles Senar, actual president de l'Associació d'Amics del Museu de Ciències Naturals de Barcelona